

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

Збірник матеріалів

**V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(6 листопада 2025 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5
6 листопада 2025 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2025 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол №5 від 30.10.2025).

Рецензенти:

Листопад О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;

Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та педагогіки, Одеський державний університет внутрішніх справ.

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів V Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (6 листопада 2025 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2025. Вип. V. 284 с.

ISBN: 978-617-7768-55-4

Організаційний комітет:

Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);

Сторож В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);

Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);

Булгакова О. Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;

Тубичко Ю. О. – старший викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології.

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

ronment in preschool institutions.....	196
<i>Tubychko Y. O. Peculiarities of communicative speech development of elder preschool children with moderate mental delay.....</i>	202

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

<i>Бабчук О. Г., Гонка В. В. Психологічне благополуччя особистості: сучасні підходи та методи його розвитку.....</i>	210
<i>Бабчук М. І., Гевчук В. Г. Роль індивідуально-особистісних особливостей у становленні комунікативної толерантності.....</i>	215
<i>Бабчук М. І., Войнаровська Л. М. Психологічні особливості прояву нарцисизму особистості.....</i>	221
<i>Демко Н. О. Проблема булінгу: психологічні, когнітивні та соціальні наслідки.....</i>	226
<i>Бабчук М. І., Моспаненко С. В. Психологічні чинники віктимної поведінки.....</i>	232
<i>Кавиліна Г. К. Розвиток адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....</i>	237
<i>Бабчук М. І., Самборик С. Г. Теоретичне осмислення феномену міжособистісних відносин у психології.....</i>	243
<i>Бабчук М. І., Стоянова А. А. Психологічні наслідки професійного стресу педагога: феномен фрустрації....</i>	248
<i>Бабчук М. І., Рябченко А. В. Психологічні особливості образу тіла особистості.....</i>	253
<i>Babchuk M. I., Shlyakhtina O. V. Women's self-realization in the context of gender inequality: the psychological dimension.....</i>	258
<i>Гришук М. С. Психологічні особливості становлення агресивності в підлітковому періоді.....</i>	264
<i>Дудаш М. Е. Емоційний інтелект як чинник особистісного розвитку та професійної самореалізації.....</i>	268
<i>Комарницька І. В. Психологічні аспекти готовності до саморозвитку та особистісних змін.....</i>	273
<i>Мач Р. М. Роль музики у процесі емоційної саморегуляції.....</i>	278

7. Batson C. D. These things called empathy: Eight related but distinct phenomena *The social neuroscience of empathy* / Eds. J. Decety, W. Ickes. Cambridge, MA : MIT Press, 2011. С. 3–15.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ НАРЦИСИЗМУ ОСОБИСТОСТІ

**Магістрантка Л. М. Войнаровська
Наук. кер. док. філос. (PhD), ст. викл. М. І. Бабчук**

Завдання вивчення явищ стихій є одним із найважливіших для розуміння механізмів, що визначають формування психічних процесів у свідомості. Одразу постає питання визначення та сутності цього терміна. Згідно зі словником психології, фактор – це статистична категорія, яка трактується як причина численних випадкових змін параметрів, явищ тощо [1]. Поняття фактора дозволяє стверджувати, що кожна людська реакція, вся система її внутрішнього життя формується під впливом особистих якостей і соціального досвіду, потреб, мотивацій та установок, що відображаються в її свідомості безпосередньо [2].

Оперативне визначення нарцисизму за підходом О. Кернберга описує нарцисизм як поняття, що варіюється від норми до патологічної форми залежно від ступеня виразності нарцисичних ознак та інтенсивності розладу особистості, що вони спричиняють. Ця концепція спирається на роботи Р. Розенфельда, який розглядав нарцисичну ідентичність як норму та патологію і пов'язував її з гіпотезою З. Фрейда, що людина може мати більший чи менший рівень егоцентризму. Як зазначає А. Похилко, проблема нарцисичних рис у сучасних людей привертає дедалі більше уваги через їхнє зростання в усьому світі [8].

О. Кернберг, базуючись на клінічному аналізі особистісних структур, визначає нарцисизм як стан підвищеного

самовідчуття, постійного занепокоєння питаннями власної самооцінки, визнання та схвалення з боку інших. На його думку, центральним компонентом нарцисичної особистості є глибока залежність від зовнішнього підтвердження власної значущості, що виявляється у демонстративності, театральності, надмірній емоційності та прагненні до ідеалізованого образу себе.

Такі особистості часто коливаються між почуттям грандіозності й відчуттям внутрішньої порожнечі, схильні до надмірного реагування на найменшу критику, що розцінюється ними як загроза самоцінності. У поведінці вони можуть демонструвати зверхність, егоцентризм, конкурентність, а також прагнення до контролю міжособистісних стосунків.

Кернберг підкреслює, що синдром нарцисизму не є тимчасовим емоційним станом, а стабільним поведінковим патерном, який зберігається принаймні протягом шести місяців і характеризує сталу структуру особистості. Він охоплює як внутрішні когнітивно-афективні установки (уявлення про себе, емоційні реакції, цінності), так і зовнішні соціально-поведінкові прояви, що формують своєрідний стиль взаємодії з оточенням [8].

Тим часом, дослідники, такі як Е. Роннінгстам, Дж. Гундерсон, Т. Мілон та інші, розглядають його як відповідь на загрозу цілісності самооцінки особистості. Ці хронічні стани досі трактуються як варіанти психічної норми, коли рівень нарцисизму не сягає показників патології. Деякі ключові ознаки нарцисизму включають почуття винятковості, заглиблення у фантазії, впевненість у своїй унікальності, потребу в постійній увазі, очікування особливого ставлення, відсутність емпатії, насиченість емоційними переживаннями, зухвалість і зарозумілу поведінку, що формують структуру нарцисичної особистості [10].

Останніми десятиліттями в академічних дослідженнях вітчизняної психології з'являється все більше робіт, що присвячені нарцисизму [3, 4, 6], які виходять за межі психо-

патології (наприклад, здоровий нарцисизм, лідерство, дитячий та підлітковий нарцисизм, захисні та компенсаторні механізми нарцисизму тощо). Подібні дослідження на українському матеріалі досі майже відсутні, що обумовлено насамперед браком стандартизованих діагностичних методик.

У сучасній зарубіжній психології існують різні класифікації основних типів ідентичності, зокрема за версіями Д. Файна, У. Іоффе, Дж. Сендлера, а також у сучасній інтерпретації Х. Галло [7]. У контексті першого підходу (позиція Х. Когута) нарцисизм розглядається як невід'ємна частина нормального розвитку особистості, а не як виключно негативна риса. Теорія Когута відрізняється від класичного психоаналізу, пропонованого З. Фрейдом, тим, що приділяє менше уваги структурі «Ід», «Его» та «Супер-Его», фокусуючи увагу на нарцисичному ядрі особистості. Нарцисизм у цій моделі розглядається як спосіб реалізації та пізнання себе на феноменологічному рівні.

1. В основі майбутньої Я-концепції (відповідної дитячому та підлітковому віку) лежить психологічний розвиток та розвиток особистості. завжди бути в центрі уваги та постійно шукає схвалення інших людей, це не може привласнити.

2. Стійка автономія. Цей термін був запропонований для опису ідентичності, яка зустрічається в меншій мірі, ніж очікувалося. у розвитку Его. Ця точка зору яскраво відображена в метафорі Н. Мак-Вільямса про здоровий, але хворій рослині, де розвиток у критичний період життя затримувався через недостатнє зрошення та освітлення [9].

Добробут людини залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів, включно з професійними та особистими аспектами. Нарцисичні прагнення та бажання властиві кожному, але вони є здоровими лише тоді, коли не набувають надмірного значення в житті людини.

Попри те, що поняття «нарцисизм» залишається одним із найбільш неоднозначних у сучасному психоаналізі,

його конструктивна форма проявляється як своєрідна форма самоповаги і позитивного ставлення до різних аспектів життя, що супроводжується високою самооцінкою, здатністю вирішувати складні ситуації та стійкістю до зовнішнього тиску. Однак існує й інша форма, яку називають дефіцитним нарцисизмом – це невміння людини відчувати внутрішнє задоволення і формувати цілісне бачення своєї особистості. Такі люди часто залежать від оцінок інших, вирізняються конформізмом і пасивністю. Деструктивний нарцисизм характеризується нездатністю людини адекватно і реалістично оцінювати себе. У таких випадках виникає патологічна потреба в постійній увазі та підтвердженні власної значущості, що заважає будувати глибокі та надійні відносини. В контексті дегенеративної ідентичності варто зазначити, що вона є ще й руйнівною. Цей розлад може проявлятися як аутизм, манії, параноїдальні реакції та психічні розлади. У таких випадках фахівці говорять про злоякісну ідентичність [5].

Визначити причини нарцисизму складно, але фахівці виділяють кілька груп факторів, які можуть сприяти його виникненню. Більшість дослідників погоджуються, що зародження дегенеративної ідентичності, як і інших форм психічних захворювань, є наслідком раннього виховання. Низька самооцінка в дитинстві може бути результатом неправильного виховання – надмірної поблажливості або, навпаки, жорсткої строгості. Крім того, нарцисичний розлад може розвиватися в дітей, які не отримують достатнього схвалення та підтримки від батьків або, навпаки, є об'єктом надмірного захоплення в родині [3]. Психологи також досліджують інші фактори, що сприяють розвитку нарцисизму, зокрема спадковість, темперамент і стійкість до стресу. Нарцисизм часто зустрічається у підлітків, і хоча він не завжди шкідливий в юнацькому віці, зазвичай стабілізується з часом. Дегенеративна ідентичність може вказувати на психічне захворювання, тому симптоми цього

розладу часто проявляються у хворих на шизофренію.

Таким чином, різноманітні аспекти нарцисизму дуже відрізняються. Про наявність психічного розладу можна говорити при появі кількох ознак (не менше п'яти): схильність до фантазій про величезний успіх, славу, фінансові досягнення, увагу з боку протилежної статі. Такі фантазії зазвичай не мають зв'язку з реальністю; постійна потреба в увазі та визнанні оточуючих; перебільшення своєї компетентності, знань і значущості, непохитна впевненість у своїй унікальності, талантах і геніальності, які, на думку такої особи, не оцінені належним чином; схильність его використовувати інших людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько, Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. Київ: Каравела, 2020. 418 с.

2. Рамнеро, Й., Торнеке, Н. Основи людської поведінки : для практикуючих психологів. Київ: Вид-во «Діалектика» 2021. 288 с.

3. Смольницька О.О. Перверзний нарцисизм на прикладі образів у вибраних класичних і сучасних творах: психоаналітичний аспект. *Філологічні трактати*. 2019. Т.11, №3-4. С. 111-131.

4. Саннікова О. П. Актуальні проблеми психології особистості : теорія, досвіт, практика : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 квітня 2022 р.). Одеса :ФОП Бєлий А.Є., 2022. 168 с.

5. Свинаренко Ю.В. Поняття нарцисизм та його характеристика. *Психологічне консультування і психотерапія*. 2014. Вип. 1–2. С.265–271.

6. Свинаренко Ю. В. Особливості нарцисичної регуляції особистості дівчат з різним типом прихильності до партнера. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2015. № 3. С. 486–493.

7. Kohut H., Wolf E.S. The disorders of the self and their treatment: an outline. *The International Journal of Psychoanalysis*. 1978. Vol. 59. P. 413-425.

8. Kernberg O. F. Contrasting viewpoints regarding the nature and psychoanalytic treatment of narcissistic personalities. *Journal of the American Psychoanalytical Association*, 222. 1974. P. 255-267.

9. McWilliams N. Psychoanalytic diagnosis, understanding personality structure in the clinical process (2nd Ed.). New York, NY: The Guildford Press. 2011. 426 p.

10. Miller J. D., Maples J. Trait personality models of narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*. John Wiley & Sons, Inc. 2011. P. 71-88.

ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ: ПСИХОЛОГІЧНІ, КОГНІТИВНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Магістрантка Н. О. Демко

Проблема булінгу у підлітковому віці набуває особливої актуальності у зв'язку з її деструктивним впливом на психічний стан і особистісний розвиток дитини. Під булінгом розуміють систематичне насильство – фізичне, психологічне чи соціальне – яке проявляється у формі цькування, образ чи приниження особистості дитини з боку однолітків [1]. У період становлення особистості, коли відбувається формування ідентичності, цінностей та соціальних орієнтирів, насильницькі дії можуть мати тривалі негативні наслідки.

Психологічний вимір наслідків булінгу є найбільш очевидним і водночас найглибшим за своїм впливом. Діти, які постійно зазнають цькування, стикаються з багаторів-

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5

6 листопада 2025 року

Виготовлено з готового оригінал-макету
Технічне редагування матеріалів збірника – О.І. Кисельова.

Підписано до друку 03.11.2025 р. Папір офсетний. Формат 60×90/16.
Гарнітура «Times New Roman». Ум.-друк. арк. 17,8.
Тираж 300 прим. Зам. № 37.

Видавництво ТОВ «Лерадрук»
Свідоцтво ДК № 2645 від 11.10.2006 р.
м. Роздільна, вул. Європейська, 44.
E-mail: leradruk@gmail.com